

Vrstniško nasilje v osnovni šoli: posnetek stanja in predlogi za obravnavo

TEJA BANDEL, Center za poklicno rehabilitacijo, URI-Soča, Ljubljana
teja.bandel@ir-rs.si

● **Povzetek:** Vrstniško nasilje se po podatkih iz raziskav v Sloveniji in tujini v populaciji šolajočih se otrok pojavlja v obsegu od 6 do 20 odstotkov. Veliko nasilja se doživlja v osnovnih šolah, ki so hkrati tudi odgovorne za njegovo obvladovanje in preventivo. V osnovni šoli Bežigrad je bilo v šolskem letu 2007/2008 v okviru projekta »Mreže učečih se šol – nasilje« opravljeno anketiranje o pojavnosti vrstniškega nasilja in predlogih za ukrepanje, v katerem je sodelovalo 298 učencev iz vseh razredov, 14 učiteljev in 146 staršev. Ugotovili smo, da približno 20 odstotkov učencev doživlja ali izvaja verbalno nasilje, po navadi večkrat, druge oblike se manj pojavljajo. Učitelji in starši uporabljajo različne metode obravnave vrstniškega nasilja, priporočljivo pa bi bilo doslednejše izvajanje preventivnih ukrepov (npr. socialne igre, šole za starše) kot tudi alternativnih obravnav nasilja (npr. mediacija, restitucija).

Ključne besede: vrstniško nasilje, osnovne šole, preventiva, obravnavo nasilja

Bullying in Primary School: a Snapshot of the Situation and Proposals for Treatment

● **Abstract:** According to the research data from Slovenia and abroad, bullying in a population of school-age children occurs in the range from 6 to 20 %. Much violence is experienced in primary schools, which are also responsible for its control and prevention. Surveys on the incidence of bullying and dealing

with it were administered to a sample of 298 pupils of all ages, 14 teachers and 146 parents in Bežigrad Primary School in the school year 2007/2008 within the »Networks of Learning Schools – Violence« project. It was concluded that approximately 20 % of pupils experience verbal violence or bully themselves, while other forms are found to a lesser extent. This behaviour usually repeats itself. Teachers and parents employ different methods of dealing with bullying, but a more consistent implementation of preventive methods is recommended (e.g. social games, school for parents), as well as alternative approaches to reducing bullying (e.g. mediation, restitution).

Key words: bullying, primary schools, prevention, dealing with violence.

Vrstniško nasilje v šolah

Pri obravnavi vrstniškega nasilja oz. trpinčenja naletimo na velike težave, ker je ta pojav težko definirati in meriti (Pušnik 1999). Pri tem se uporabljajo različni izrazi - od nasilja do agresivnosti in trpinčenja. Nasilje lahko opredelimo kot grob napad na drugo osebo ali osebe, rezultat pa je izrazito poškodovanje ali prizadejanje fizične škode tem osebam (Žužul 1989; v Bučar Ružman 2004). Agresivnost je eden od najbolj nejasnih in protislovnih pojmov, ki jih uporabljajo v psihologiji. Kadar se nanaša na trenutno reakcijo, navadno uporabljamo izraz agresija, medtem ko agresivnost pomeni trajno značilnost posameznika (Pušnik 1999). Agresija je dominantna reakcijska težnja na frustracijo (Nastran Ule 1994), Berkowitz pa je med frustracijo in agresijo vključil še agresivni sprožilni dražljaj, ki agresivnost okrepi ali eventualno izzove (v Globočnik 1996).

Lahko rečemo, da imajo različne definicije trpinčenja določene skupne značilnosti: je tisto nasilje, ki se dogaja dlje časa; lahko je verbalno, psihično ali fizično; vključuje neravnovesje moči med žrtvijo in napadalcem; žrtev se ne more braniti, občuti nemoč in strah. Velikokrat ne vemo, v kakšnem obsegu se trpinčenje pojavlja, ker po navadi nasilneži in žrtve o tem molčijo, odrasli največkrat niso navzoči dogodkom, jih podcenjujejo, ne zmorejo opaziti tudi več let ali pa se sramujejo svojih otrok. po drugi strani pa je smiselno na nasilje pogledati kot na »normalen« družbeni pojav, ki je odgovor na frustracijo in je v tem smislu razumljivo ter ga je mogoče pojasniti. Nasilje je v določenih družbenih strukturah tudi koristno za doseganje posameznikovih oz. družbenih ciljev, tj. instrumentalno nasilje.

Pogostost pojava v tujini in pri nas je naslednja: deleži učencev in dijakov, ki so bili v treh državah (Norveška, Anglija, Slovenija) trpinčeni »vsaj kdaj pa kdaj«, je od 8,5 do 27 odstotkov v osnovnih šolah in od 8 do 10 odstotkov v srednjih šolah. Delež tistih, ki pa so »vsaj kdaj pa kdaj« sodelovali pri trpinčenju drugih, je od 7,2

Različne definicije trpinčenja imajo določene skupne značilnosti: je tisto nasilje, ki se dogaja dlje časa; lahko je verbalno, psihično ali fizično; vključuje neravnovesje moči med žrtvijo in napadalcem; žrtev se ne more braniti, občuti nemoč in strah.

najpogostejši obliki nasilja v šoli pretep s pestmi in trpinčenje (bullying), je pa trpinčenje pomembno naraslo v letih od 1999 do 2001 (od 5 do 8 odstotkov).

Rozman (2008) ugotavlja, da so med osmošolci najpogostejše oblike nasilja dajanje vzdevkov, norčevanje, poniževanje, pa tudi uničevanje šolskih potrebščin, tepež, pljuvanje, grožnje, brcanje, otipavanje in polivanje z vodo. Učenci so doživeli nasilje večkrat, nekateri pa tudi samo enkrat ali dvakrat. Tudi izvajalci nasilja svoje nasilno vedenje izvajajo po navadi večkrat, nekateri pa tudi samo enkrat ali dvakrat. Nasilje se najpogosteje dogaja v razredu in na šolskem hodniku, občasno pa tudi na poti iz šole ali nasprotno. Učenci, ki so doživeli nasilje, najpogosteje tega ne povedo nikomur. Če že komu zaupajo, je to sošolec oz. sošolka, občasno tudi starši in učitelji. Tega niso storili zato, ker se jim ni zdelo treba ali ker so menili, da se ne bo nič spremenilo. Manj so jim grozili ali pa niso vedeli, komu naj zaupajo. Starši se s svojimi otroki največkrat pogovorijo, če se ti napačno vedejo. Manj jih kaznujejo z odtegnitvijo ugodnosti (gledanje televizije, uporaba računalnika, izhodi, žepnina) ali pa kričijo nanje.

Na različnih osnovnih šolah v Sloveniji je bilo ugotovljeno (ZRSŠ 1995, 1996, 1997; v Pušnik 1999):

- V vseh starostnih skupinah je, tako med žrtvami kot med nasilneži, več fantov kot deklet. Te ugotovitve se ujema z ugotovitvami tujih avtorjev (Olweus 1986; McCoby 1986; Besag 1989; vse v Pušnik 1999). Med dečki je več fizičnega nasilja, deklice pa uporabljajo bolj posredne oblike (obrekovanje, manipuliranje, izolacijo ...).
- Trpinčenje s starostjo upada. Največ ga je med učenci 3. razredov osnovne šole, saj je kar 27 odstotkov učencev izjavilo, da so bili trpinčeni vsaj kdaj pa kdaj. Med učenci 6. razredov osnovne šole in dijaki srednjih šol jih ima to izkušnjo od 6 do 16 >

odstotkov. Tako kot upada število žrtev, upada tudi število tistih, ki izvajajo nasilje. Med učenci 3. razredov jih je 40 odstotkov priznalo, da trpinčijo vrstnike, med učenci 6. razredov je takih 30 odstotkov, med srednješolci pa med 15 in 20 odstotki.

Žrtve in nasilneži imajo to vlogo pogosto več let, pri žrtvah pa dolgotrajno trpinčenje pušča dolgotrajne posledice v njihovem duševnem razvoju. Ne samo, da jih je strah nasilneža, strah jih je tudi novih situacij, ker se težko znajdejo v njih, ogibati se začnejo stikov z vrstniki, zniža se jim zaupanje v lastne socialne spretnosti, pogosto jih tudi starši obravnavajo kot »šleve« itd. Tudi nasilniško vedenje posameznika kaže na primanjkljaje v socialnih spretnostih, njihovi vrstniki pa jih po navadi odklanjajo, s čimer se še zmanjša možnost, da bi pridobili ali razvili ustrežnejše načine sodelovanja z vrstniki. Nekateri učenci ali dijaki so nosilci obeh vlog, so torej žrtve in nasilneži hkrati. To je bila presenetljiva ugotovitev, saj o tej skupini tuji avtorji skoraj ne poročajo.

Možnosti ukrepanja šole proti pojavu nasilja

Za praktično pedagoško dejavnost se zato najprej postavlja vprašanje, kako je mogoče podpreti pedagoge in pedagoginje, razširjati njihov teoretični in praktično uporabni temelj, da bodo tako pri ocenjevanju situacije kot tudi pri pedagoškem ravnanju znali z nasiljem kar najbolj konstruktivno ravnati. Ko je govor o nasilju kot socialnem problemu, niso nagovorjeni samo neposredno prizadeti posamezniki in njihovo ravnanje, ampak zmeraj tudi sociokulturni pogoji konteksta, v katerem pride do nasilnega ravnanja (Krall 2003). Raziskave so pokazale, da se na pojav nasilja med vrstniki odziva le malo učiteljev, in sicer so ugotovili, da o pojavu ne vedo veliko, da ga nekateri ne jemljejo kot problem oz. da so določene oblike nasilja normalne v tej dobi, da nekateri posežejo le, če so razredniki tistemu, ki je vpleten v nasilje, ter da bi nekateri pomagali, a ne vedo, kaj naj v danem trenutku storijo (ZRSŠ 1995, 1996, 1997; v Pušnik 1999). Učitelji, vzgojitelji, svetovalni delavci se zelo redko pogovarjajo z učenci o tem pojavu (Pušnik 1995; v Pušnik 1999). Dekleva (1996; v Rozman 2008) poudarja, da je ignoriranje najlažja pot »reševanja« nasilja med vrstniki. Takšen odziv pomeni, da »ne vidimo« pojava nasilja. Ko pa je to že tako očitno, da nekako moramo reagirati, kaznujemo. Velika večina raziskovalcev si je enotna, da tudi takšen odziv ne rešuje težav.

Žrtve in nasilneži imajo to vlogo pogosto več let, pri žrtvah pa dolgotrajno trpinčenje pušča dolgotrajne posledice v njihovem duševnem razvoju.

Šola lahko veliko naredi za povečevanje občutljivosti. Pri tem procesu ima najpomembnejšo vlogo vodstvo šole. Najprej je treba priznanje, da nasilje v šoli obstaja, potem pa sodelovanje s svetovalno službo, ki že po svoji strokovni izobrazbi verjetno največ ve o problematiki, ter usmeriti člane kolektiva k izobraževanju o problematiki nasilja. Strokovni delavci morajo seveda najprej začeti pri sebi. Usvojeno znanje sicer pomaga pri prepoznavanju in reševanju le-tega, vendar je naš način delovanja povezan z našimi stališči, vrednotami, občutki, čustvi in doživljanjem. Treba je pogledati vase in razmišljati tudi o sebi, o našem vedenju in izražanju, ko govorimo in delamo z drugimi. Za pojave nasilja morajo biti občutljivi tudi učenci. Tu je zelo pomembno preventivno delovanje (predavanje na teme, ki jih zanimajo, socialne igre, pogovori itd.). Navsezadnje pa je treba pritegniti tudi starše, saj ima le manjši del kakšno strokovno znanje o problematiki nasilja in se zaveda, da se to dogaja tudi v razredu njihovega otroka (Pušnik 1999).

Nezaželeno destruktivno, nasilno in zlonamerno vedenje se pojavlja tudi pri zaposlenih v šoli. Trpinčenje otrok v šoli se lahko dogaja na individualni ravni učenec - učitelj, v njem lahko sodeluje razredna skupnost, posredno ali neposredno je udeleženo vodstvo šole, lahko pa je posledica sistemskih dejavnikov, ki delujejo znotraj šole. Šola je zelo pomembna provocirajoča situacija, na katero se lahko učenci in učitelji odzivajo z nezaželeno obliko agresije. Vrsta okoliščin v delovanju šole povzroča duševno trpinčenje učencev, zlasti discipliniranje in nadzor z ustrahovanjem (Pušnik 1999). Nasilje nad učenci, ki ga izvaja šolsko osebje, največkrat v imenu discipline, je redkokdaj prepoznano kot problem, vendar precej prispeva k večji agresivnosti in osamljenosti učencev (Hart 1987; Hyman, Dahbany, Blum, Weiler, Brooks-Klein in Pokalo 1997; Hyman, Weiler, Perone, Romano, Britton in Shanock 1997; vse v Hyman in Perone 1998).

Podatki omenjajo, da je bila večina učencev priča ali imela izkušnjo verbalnega nasilja šolskega osebja (Hyman, Zelikoff in Clarke 1988; Hyman in Weiler 1994; vse v Hyman in Perone, 1998). Učenci so v teh primerih poročali o občutkih jeze, frustracije in mislih o maščevanju do nasilnega šolskega delavca (Hyman 1990; Hyman idr. 1997; Hyman, Zelikoff in Clarke 1988; vse v Hyman in Perone 1998). Telesno kaznovanje (Hyman 1990; Richardson in Evans 1993; oboje v Hyman in Perone 1998), zlorablajoči »motivacijski« in disciplinirajoči stavki učencem ali o učencih (Hart 1987; v Hyman in Perone 1998) in prepogosta uporaba drugih kaznovanih metod (npr. »time out«, prevelika količina nalog in učenja) lahko povzročijo resno in včasih dolgo trajajočo emocionalno ranjenost (Hyman 1990, 1995; v Hyman in Perone 1998). Gottfredson in Gottfredson (1985; v Hyman in Perone 1998) poročata, da imajo učenci, ki zaznavajo učitelje in še posebej

ravnatelja kot pravičnega in skrbnega, večji interes, da tudi sami poskrbijo za večjo varnost v šoli.

Preventivni programi in intervence po nasilnem dogodku ter njihova učinkovitost

V splošnem bi lahko ukrepe razdelili na individualno in sistemsko usmerjene. Prvi se osredotočajo na spreminjanje vedenja posameznika (z reševanjem konflikta, kontrolo impulzov, spodbujanjem vezi s šolo in s spodbujanjem samospoštovanja ali prosocialnih veščin), kot je npr. *Second Step Program* (Frey, Hirschstein in Guzzo 2000; v Culley idr. 2006). Evaluacija individualno orientiranih intervenc je pokazala, da tudi najuspešnejše med njimi niso preveč učinkovite pri zmanjševanju nasilja (Gorman 2002, 2005; v Culley idr. 2006), podobno pa bi lahko rekli za ukrepe, ki so vsebovali vedenjske pristope, svetovanje in komponente socialne kompetentnosti (Mihalic idr. 2004; Wilson, Lipsey in Derzon 2003; vse v Bliss, Emshoff, Buck in Cook 2006).

Druge vrste posredovanj, ki so bila tudi manj pogosta, pa se nanašajo na fizično in socialno okolje (razredna in šolska klima, reforma vodenja v šoli in izboljševanje odnosov med učenci in učitelji) (npr. Gottfredson 1986, 1987; v Culley idr. 2006). Nekateri so v okviru teh posredovanj proučevali tudi vpliv šolskega okolja (npr. Adams 2000; v Culley idr. 2006). Obsežni preventivni programi, ki so se osredotočali na multiple ravni in so prepoznavali soodvisnost oseb in okolja, so se tako na ravni teorije kot prakse izkazali za učinkovite (Albee in Gullotta 1997; v Culley idr. 2006). Ti pristopi upoštevajo več različic razumevanja socialnih situacij in ponujajo priložnost za kreativnejše iskanje rešitev pojava nasilja v šolah (Lipsey 1992; v Culley idr. 2006). Ozerjeva (2006) je pregledala 62 raziskav, ki so opisovale 38 različnih preventivnih programov, katerih namen je bil na šolski ravni zmanjšati nasilje v šoli. Rezultati so zelo različni - nekateri opisujejo, da so posredovanja na ravni razreda učinkovitejša v agresivnejših razredih, drugi pa, da so posredovanja učinkovitejša v razredih z nižjo mero agresivnosti. Podoben rezultat se je pokazal pri proučevanju vpliva učiteljevih spretnosti - ponekod so prispevale k zmanjševanju nasilja, ponekod pa ne. V nekaj raziskavah so ugotovili, da so bila posredovanja učinkovitejša, če so jih podpirali tudi učitelji in ravnatelj. Ozerjeva ob koncu dodaja, da se je pri vseh raziskavah pokazal vpliv tako razrednega okolja, šole in

Obsežni preventivni programi, ki so se osredotočali na multiple ravni in so prepoznavali soodvisnost oseb in okolja, so se tako na ravni teorije kot prakse izkazali za učinkovite.

šolskega okolja na učinkovitost posredovanja za preprečevanje nasilja v šoli. Tudi *Program proti nasilju*, ki ga je razvil Dan Olweus (1996; v Popp 2003), in predpostavlja sodelovanje vodstva šole, šolskega osebja in staršev, je po dvehletnih izkušnjah pokazal na manj nasilnih vedenj, izboljšano šolsko klimo in povišano zadovoljstvo učencev. Hyman in Perone na podlagi pregleda literature menita, da bi se šolski svetovalni delavci morali za namen preventivnega delovanja proti nasilju v šoli bolj povezovati s starši in šolskim okoljem (APA 1993; Arndt 1992; Hawkins in Catalano 1993; US Department of Health and Human Services 1994; US Department of Health and Human Services & The Center for Disease Control 1993; vse v Hyman in Perone 1998).

Splošno gledano, so najučinkovitejši tisti posegi, ki spodbujajo zaupanje učencev, dialog, zavedanje nasilja, spretnosti obvladovanja konfliktov in pozitivne medosebne odnose. Manj učinkovita posredovanja pa so restriktivna, kot npr. strožje kazni, detektorji kovin, pregledovanje lastnine in oboroženi varnostniki (Canady 2000; CCJDP 1996; Mihalic, Fagan, Irwin, Ballard, Elliott 2004; vse v Bliss idr. 2006; APA 1993; US Department of Health and Human Services 1994; Larson 1994; vse v Hyman in Perone 1998). Bolj preventivno usmerjeno delovanje za preprečevanje nasilja med vrstniki je vse, kar pri otroku spodbuja pozitivno samopodobo, sposobnost za konstruktivno agresivnost in kar ga opremlja za učinkovito reševanje stisk in raznih vrst stresa (Rozman 2008). Newport (1999) in The Pew Research Center for the People and the Press (2000; oboje v Bliss idr. 2006) poročajo, da starši verjamejo, da so sami neposredno najbolj odgovorni za preventivno delovanje proti nasilju, bolj kot povečan nadzor v šolah ali svetovanje učencem. Blissova in sodelavci (2006) na podlagi odgovorov 202 starša iz Atlante ugotavljajo, da starši menijo, da so pomanjkanje starševskega nadzora, vpletenosti in udeležbe v otrokovem življenju glavni dejavniki za pojav nasilja pri otroku.

Raziskovalni problem

Pri delu v svetovalni službi v OŠ Bežigrad sem se nenehno srečevala z nasilnim vedenjem. Žrtve nasilja so se občasno oglasile v pisarni, še večkrat so o nasilju poročali očitvidci (učenci in učitelji), žal pa je po mojem mnenju nasilje bilo največkrat spregledano ali pa žrtve niso zbrale dovolj poguma, da bi s svojimi stiskami prišle do svetovalne delavke ali učitelja. Nasilje je bilo na hodniku, v učilnicah, v jedilnici. Velikokrat pa je prihajalo tudi od šolskega osebja, med katerimi šolska svetovalna služba ni izvzeta, in pa tudi od staršev. Stalno sem se spraševala, kakšni ukrepi, tako preventivni >

kot kurativni, bi prišli v poštev. Žal je bilo moje obdobje na šoli prekratko, da bi se tudi v praksi resno lotila te tematike, velikokrat tudi zaradi drugih, »pomembnejših« del. Vedno bolj pa sem ugotavljala, da je nasilno vedenje po navadi klic na pomoč, da je del sistema, ki ga sestavljajo tako delavci šole kot učenci, starši in okolica in da so za reševanje tako velikega problema potrebni precejšnji premiki v mišljenju vseh sodelujočih, kar pa seveda zahteva svoj čas in trud. V okviru projekta »Mreže učečih se šol - nasilje« je na OŠ Bežigrad v šolskih letih 2006/2007 in 2007/2008 potekalo kar nekaj dejavnosti, npr. predavanja, posnetek stanja, razni projekti. Namen vključitve šole v projekt je bila tudi priprava na oblikovanje vzgojnega načrta. V začetnem stadiju je bilo treba opraviti posnetek stanja nasilja v šoli tako med učenci, učitelji in starši. Ti rezultati bodo predstavljeni v nadaljevanju prispevka, na njihovi podlagi pa bodo predlagani ukrepi, ki bi bili lahko v tej šoli učinkoviti za obravnavo nasilja.

Metoda

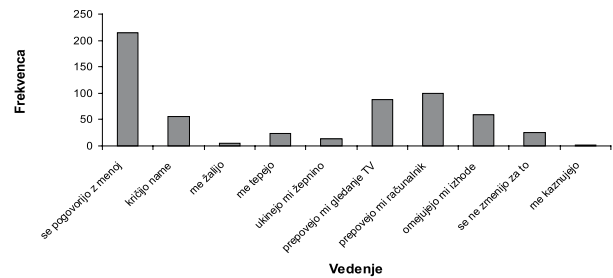
V raziskavi je sodelovalo 298 učencev OŠ Bežigrad, ki so obiskovali razrede od 1. do 9. Od tega jih je bilo ženskega spola 145, moškega pa 153. Sodelovalo je tudi 14 učiteljev. Po spolu nismo spraševali, ker pa je večina učiteljev na OŠ Bežigrad ženskega spola, je podobno razmerje udeležencev tudi v tej raziskavi. Število sodelujočih staršev je bilo 146. Vprašalniki so bili tudi v tem primeru anonimni in niso spraševali po spolu ali letih starosti.

Za vsako skupino udeležencev je bil sestavljen vprašalnik, ideje za njih pa smo črpali iz Olweusovega vprašalnika o ustrahovanju med učenci ter priporočil, ki so jih podajali vodje projekta »Nasilje v šolah: konceptualizacija, prepoznavanje in modeli preprečevanja in obvladovanja« v okviru Šole za ravnatelje (Mugnaioni Lešnik, Koren, Logaj in Brejc 2009). V nekaterih vprašanjih, ki so bila zaprtega tipa, so se vprašalniki razlikovali, v nekaterih pa so bila enaka. Vprašalnika za starše in učitelje sta bila skoraj identična, zanimalo pa nas je predvsem, kakšne preventivne dejavnosti in ukrepe za nasilje predlagajo. Tri vprašanja so bila zaprtega tipa, druga pa odprtega tipa.

Vprašalniki so bili razdeljeni razrednikom in drugim učiteljem, da jih posredujejo učencem in njihovim staršem, izpolnili pa so jih tudi sami. Razredniki so zbrali vprašalnike, sešteli rezultate za svoj oddelek in jih posredovali šolski svetovalni službi. Rezultati so bili obdelani s programom Excel. Nekaj vprašanj je bilo izvzetih iz nadaljnje obravnave, saj so presejali namen te raziskave. Odgovori učiteljev in staršev so bili večinoma odprtega tipa, zato sem odgovore razvrstila v kategorije na način, da jih je bilo mogoče primerjati med sabo in da so bile kategorije dovolj različne med sabo.

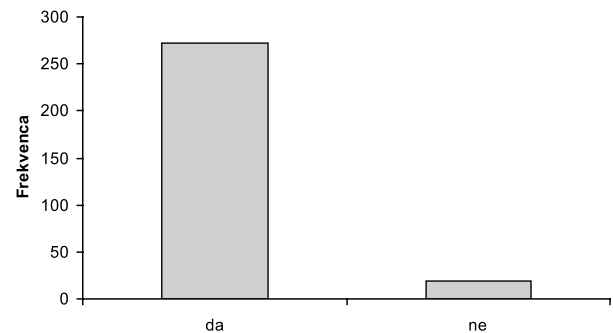
Rezultati

Odgovori učencev

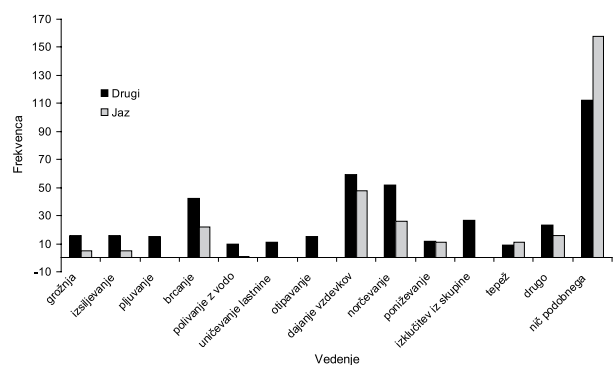
Slika 1: Kaj storijo tvoji starši, če kaj narediš narobe?

Starši največkrat svojim otrokom prepovejo nekatere ugodnosti (gledanje TV, uporabo računalnika, omejevanje izhodov, ukinjanje žepnine), če otroci storijo kaj narobe. Ravno toliko se jih pogovori z njimi. V nekaterih primerih tudi kričijo, tepejo ali žalijo, ali pa se tudi ne zmenijo za to.

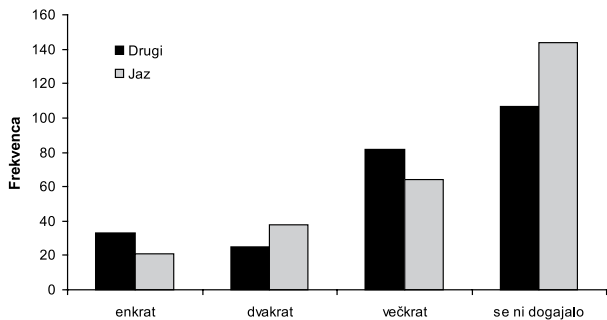
Slika 2: Ali se med sošolci dobro počutiš?

Skoraj vsi učenci se dobro počutijo med svojimi sošolci.

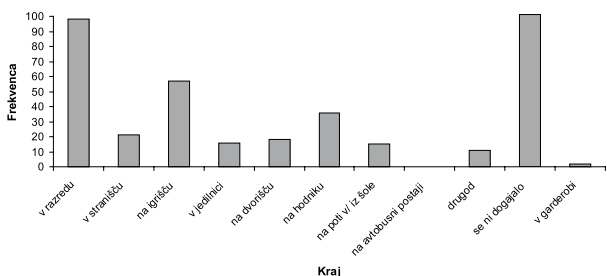
Slika 3: Vrsta nasilnih vedenj – sošolci (drugi) do mene in jaz do sošolcev.

Rezultati kažejo, da učenci prejmejo več nasilnega vedenja, kot ga izvedejo. Največkrat si dajejo vzdevke in se norčujejo (verbalno nasilje), sledi brcanje (fizično nasilje), manj se pojavljajo še ostala vedenja. Največ učencev pa poroča o nenasilnem vedenju.

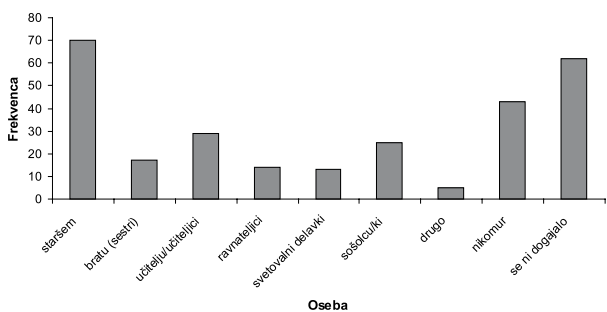
Slika 4: Pogostost nasilnih vedenj – sošolci (drugi) do mene in jaz do drugih.

V primeru nasilnega vedenja se je to pojavljalo večkrat, in ne samo enkrat ali dvakrat. Največkrat se še vedno ni dogajalo.

Slika 5: Kje se je po navadi dogajalo?

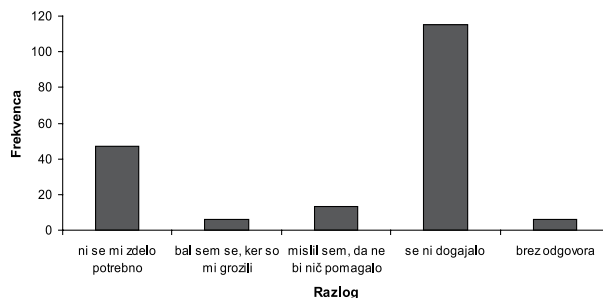
Nasilje se največkrat dogaja v razredu in na igrišču, pa tudi na hodniku, v stranišču, na dvorišču, v jedilnici in na poti v/iz šole.

Slika 6: Komu si najprej povedal o tem?

Učenci največkrat za nasilje povedo staršem ali nikomur. Zaupne osebe so v nekaterih primerih tudi učitelji in sošolci ter sorojenci. Najmanjkrat povedo o tem ravnateljici ali svetovalni delavki.

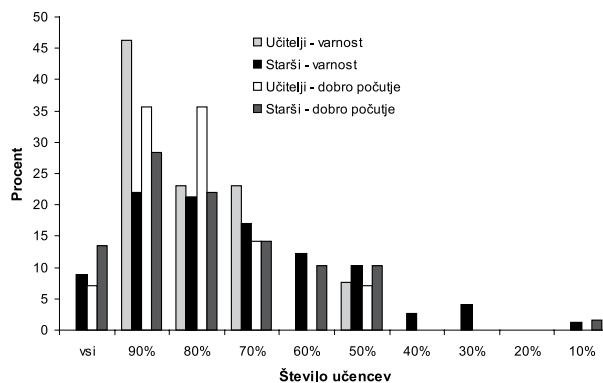
Rezultati kažejo, da učenci prejmejo več nasilnega vedenja, kot ga izvedejo.

Slika 7: Če nisi povedal nikomur, zakaj ne?

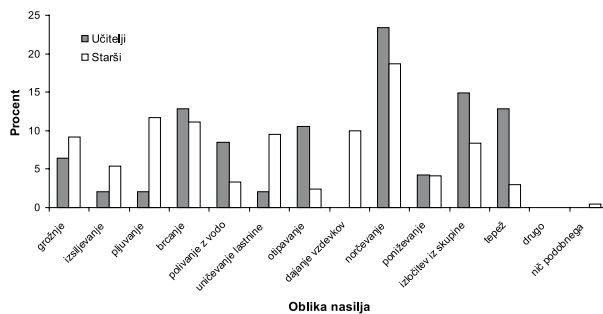
Ko učenci niso povedali o nasilju, so največkrat to naredili zato, ker se jim ni zdelo treba, manjkrat pa zato, ker so jim nasilneži grozili ali so mislili, da jim spregovoriti o nasilju ne bo pomagalo.

Odgovori učiteljev in staršev

Slika 8: Mnenje učiteljev in staršev, koliko učencev se v šoli počuti dobro in varno.

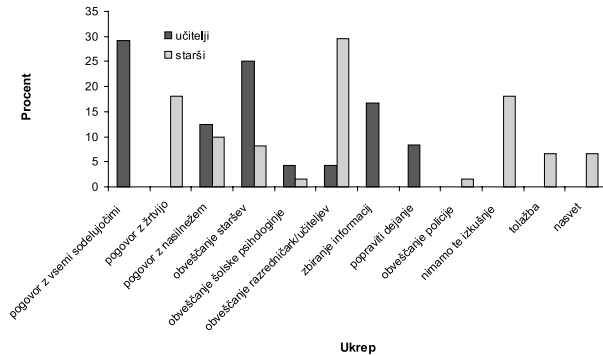
Večina učiteljev meni, da se od 70 do 90 odstotkov učencev v šoli počuti varno, starši pa menijo, da se manj učencev v šoli počuti varno (od 50 do 90 odstotkov). Večina učiteljev meni, da se od 80 do 90 odstotkov učencev dobro počuti v šoli, starši pa, da se v šoli dobro počuti od 50 do 90 odstotkov učencev.

Slika 9: Katera oblika nasilja je v šoli najpogostejša?

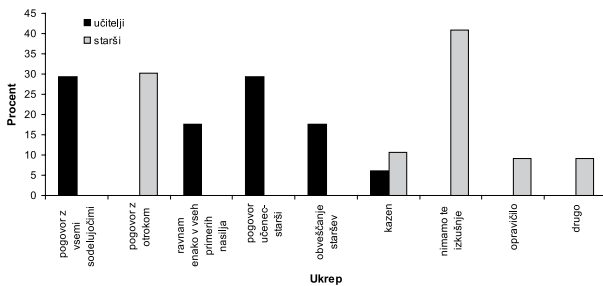
Tako starši kot učitelji menijo, da je najpogostejše nasilje, ki se pojavlja v šoli, norčevanje. Učitelji menijo, da je pogosto nasilno vedenje tudi izločitev iz skupine, >

tepež, brcanje in otipavanje. Starši mislijo, da se velikokrat pojavljajo grožnje, pljuvanje, brcanje, uničevanje lastnine, dajanje vzdevkov in izločitev iz skupine.

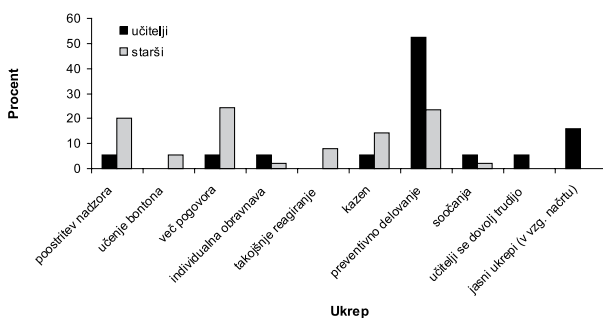
Slika 10: Kako ste ukrepali, ko vam je učenec/ vaš otrok povedal, da je doživel nasilje?

Učitelji ob pojavu nasilja največkrat ukrepajo s pogovorom z žrtvijo in nasilnežem, obvestijo starše in zbirajo informacije o dogodku. Starši največkrat obveščajo učitelje, se pogovorijo s svojim otrokom ali pa tudi nimajo te izkušnje. Manj se pogovorijo z otrokom, ki je bil nasilen do njihovega, obvestijo njegove starše, tolažijo svojega otroka ali mu dajo nasvet.

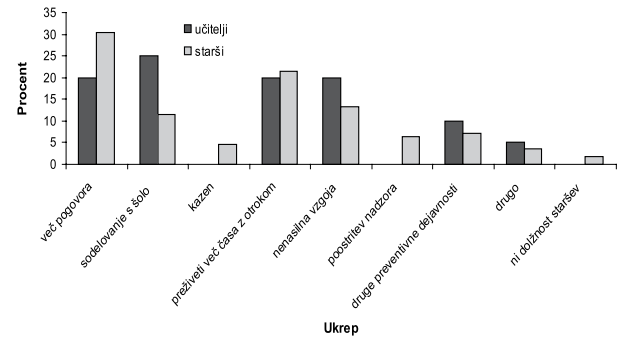
Slika 11: Kako ste ukrepali, ko je bil vaš učenec/ vaš otrok nasilen do drugih?

Učitelji se v primeru, ko je nasilen njihov učenec, pogovorijo z vsemi sodelujočimi ali z nasilnim učencem in njegovimi starši, velikokrat obvestijo starše. Starši se z otrokom, ko je bil nasilen do drugih, pogovorijo, ga kaznujejo ali zahtevajo, da se opraviči. Največkrat pa nimajo te izkušnje.

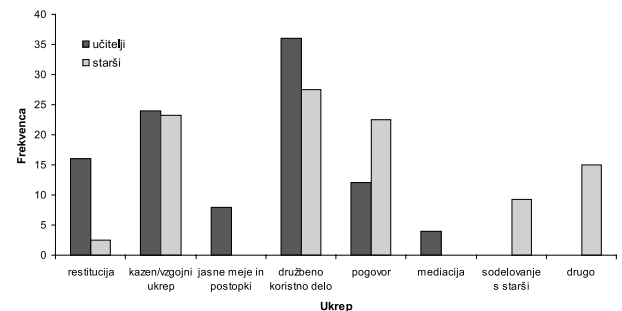
Slika 12: Kaj bi lahko v šoli naredili, da bi bilo manj nasilja?

Tako učitelji kot starši menijo, da bi šola morala bolj preventivno delovati, da bi se pojavljalo manj nasilja. Starši še menijo, da bi bilo treba več nadzora in kaznovanja.

Slika 13: Kaj bi lahko starši naredili, da bi zmanjšali nasilje?

Učitelji menijo, da bi starši morali za zmanjševanje nasilja več sodelovati s šolo, več se pogovarjati z otrokom, preživeti več časa s svojim otrokom, nenasilno vzgajati in drugače preventivno ukrepati. Starši pa menijo, da bi se morali s svojimi otroki več pogovarjati, več časa preživeti z njimi in nenasilno vzgajati. Največji razkorak med mnenji staršev in učiteljev je pri sodelovanju s šolo - starši menijo, da sodelovanje s šolo ni toliko pomembno, kot to menijo učitelji.

Slika 14: Kakšne ukrepe predlagate za nasilno vedenje?

Učitelji največkrat predlagajo opravljanje družbenokoristnega dela, kazen oz. vzgojni ukrep, restitucijo in pogovor. Manj predlagajo jasnejše meje, kdaj se nasilje kaznuje, in jasne postopke. Podobno tudi starši predlagajo družbeno koristno delo, kazen oz. vzgojni ukrep in pogovor, pa tudi več sodelovanja z njimi.

Razprava

Odgovori učencev

Rezultati, ki smo jih dobili z vprašalniki o pojavu nasilja na OŠ Bežigrad, so pokazali, da nasilje je, in to v različnih oblikah.

Prvi rezultat, ki bi ga ovrednotila, so ukrepi staršev, ko njihov otrok stori kaj narobe. Starši največkrat svojim otrokom prepovejo nekatere ugodnosti (gledanje TV, uporabo računalnika, omejevanje izhodov, ukinjanje žepnine), uporabijo pa tudi metodo pogovora. V nekaterih primerih tudi kričijo, tepajo ali žalijo ali pa se tudi ne zmenijo za to. Pri obravnavi napačnega vedenja otrok so otroci kaznovani in sicer v obliki odtegotovanja ugodnosti. Druga najpogostejša metoda je pogovor, nekateri starši pa še vedno uporabijo fizično ali psihično nasilje nad svojimi otroci. Nekaj učencev je odgovorilo, da se njihovi starši sploh ne zmenijo za to, da so naredili nekaj narobe. Ta rezultat je lahko zelo skrb vzbujajoč, saj lahko nakazuje na zanemarjanje. Rezultati so zelo podoben tistim, ki ga je dobil tudi Rozman (2008), le da so v njegovi raziskavi starši največkrat uporabljali pogovor, ko njihovi otroci naredijo kaj narobe. Razliko v rezultatu bi lahko razložili s starostjo udeležencev, saj so v njegovi raziskavi sodelovali le osmošolci, pri katerih starši verjetno že uporabljajo drugačne metode vzgajanja kot pri mlajših otrocih.

Velika večina učencev je odgovorila, da se dobro počuti v šoli. Učencev, ki se ne počutijo dobro, je 19. Treba bi bilo ugotoviti, kaj je glavni razlog za njihovo slabo počutje v šoli, saj je lahko poleg doživljanja nasilja to tudi neuspešnost na učnem področju ali kaj drugega. Nasilje, ki ga učenci najpogosteje doživljajo, je verbalno - dajanje vzdevkov in norčevanje. Na prvi pogled lahko dobimo vtis, kot da je to milejša oblika nasilja, ki pa je manj vidna, a sistematična, dolgotrajna in ne dopušča obrambe. Tako nasilje pogosto pušča hujše posledice, težje ga je prepoznati in se nanj učinkovito odzvati (Pušnik 1999). Veliko pa je tudi telesnega nasilja npr. brcanja. Naslednje po pogostosti je izključitev iz skupine, ki bi ga lahko opisali kot psihično nasilje. Podobno si sledijo vedenja, o katerih poročajo izvajalci nasilja - največkrat so verbalno nasilni, uporabljajo pa tudi fizično nasilje. Tudi Rozman (2008) ugotavlja, da učenci največkrat poročajo o doživljanju verbalnega nasilja, sledi pa fizično nasilje, podobno poročajo tudi sami izvajalci nasilja. V rezultatih je opaziti stalno manjše poročanje o izvajanju nasilja v primerjavi z doživljanjem nasilja. Tak rezultat bi se lahko razložilo z učencevo nepripravljenostjo priznati izvajanje nasilja, učenec lahko tudi ne prepozna, da se nasilno vede, možno pa je tudi, da je izvajalcev nasilja manj, kot je tistih, ki nasilje doživijo.

Malo manj kot tretjina učencev je doživela nasilje večkrat, nekaj manj pa jih je nasilje doživelo enkrat ali dvakrat. Tako tisti, ki doživljajo nasilje, to doživijo večkrat, kar verjetno doživljajo zaradi nekaterih svojih lastnosti: telesna šibkost (Olweus 1978; v Pušnik 1999),

Tako starši kot učitelji menijo, da je najpogostejše nasilje, ki se pojavlja v šoli, norčevanje.

določene osebnostne lastnosti (npr. tesnoba, negotovosti, občutljivosti), nizke stopnje samospoštovanja in slabe samopodobe ter zaradi drugih posebnosti (Besag 1989; v Pušnik 1999). Tudi izvajalci nasilja so to po [navadi storili večkrat, nekateri pa tudi enkrat ali dvakrat. Tudi v tem primeru si lahko razlagamo večkratno nasilje enega učenca zaradi nekaterih njihovih lastnosti: agresivnost, pomanjkanje empatije in občutkov krivde ob dejanju, telesna moč, potreba po nadvladi itd. (Besag 1989; v Pušnik 1999). Do podobnih ugotovitev je prišel tudi Rozman (2008).

Nasilje se največkrat dogaja v razredu in na igrišču, pa tudi na hodniku, v stranišču, na dvorišču, v jedilnici in na poti v šolo/iz nje. Učenci poročajo o malo primerih, ko bi se nasilje dogajalo v garderobi ali drugod, nikoli pa ga še niso doživeli na avtobusni postaji. O tem verjetno poročajo zato, ker se večina učencev ne vozi z avtobusom v/iz šole in tako ne uporabljajo avtobusov. Nasilje je torej najpogostejše ravno v tistih prostorih, kjer se učenci največ zadržujejo in kjer bi vedno moral biti vsaj eden od učiteljev. Podobno opisuje Rozman (2008) in pojav razlaga s tem, da učiteljski nadzor ne vpliva na zmanjševanje nasilja, ampak se je tega problema treba lotiti na drugačen način.

Učenci največkrat za nasilje povedo staršem ali pa nikomur. Zaupne osebe so v nekaterih primerih tudi učitelji in sošolci ter sorojenci. Najmanjkrat povedo o tem ravnateljici ali svetovalni delavki. Učenci tako največkrat zaupajo staršem, da je bil nekdo nasilen do njih. S tem podatkom si lahko razlagamo, da imajo starši zaupen odnos s svojim otrokom, do tega rezultata pa je lahko prišlo tudi zaradi starosti učencev, saj mlajši otroci verjetno bolj zaupajo staršem. Skrb vzbujajoč pa je podatek, da za doživetje nasilje v veliko primerih ne povedo nikomur. Zaupajo tudi učitelju, sošolcem in sorojencem, včasih pa tudi šolski svetovalni službi ali ravnateljici. Šolski svetovalki ali ravnateljici verjetno težje zaupajo zaradi manjše dostopnosti in prepoznavnosti. Učitelji in sošolci so le večji del njihovega pouka, se verjetno počutijo bolj blizu z njimi in jim tako lažje tudi povedo. Pri Rozmanu (2008) pa se je največkrat pojavil rezultat, da učenci za doživetje nasilje ne povedo nikomur, na drugem mestu pa se pojavlja sošolec/sošolka kot zaupna oseba. Razliko v rezultatih si lahko zopet razlagamo zaradi starostne razlike, starejši učenci, ki so že v obdobju mladostništva, težje zaupajo »avtoriteti«, lažje pa svojim vrstnikom. Učenci so

Nekaj učencev je odgovorilo, da se njihovi starši sploh ne zmenijo za to, da so naredili nekaj narobe. Ta rezultat je lahko zelo skrb vzbujajoč, saj lahko nakazuje na zanemarjanje.

za razlog, da za doživeto nasilje ne povedo nikomur, najpogosteje navajali nepotrebnost tega dejanja, manj pa tudi strah zaradi groženj ali prepričanja, da mu to ne bo pomagalo. Tudi Rozman (2008) poroča o najpogostejšem odgovoru kot nepotrebnost povedati za nasilje, velikokrat pa se je pojavilo tudi vedenje, da se ne bo potem nič spremenilo. Opozarja, da se je treba osredotočiti na tisto skupino učencev, ki so jim grozili, če bodo komu povedali za nasilje. Sama bi še dodala, da je treba vse učence, ki menijo, da jim za nasilje ni treba nikomur povedati ali da se ne bo nič spremenilo, jemati zelo resno, saj nam lahko sporočajo, da se nam, odraslim, zdi nepotrebno obravnavati nasilje ali da se nasilje ne bo zmanjšalo.

Odgovori učiteljev in staršev ter predlagani ukrepi

Odgovori učiteljev in staršev so se v nekaterih primerih precej ujemali med seboj, ponekod pa tudi razlikovali, kar je seveda razumljivo, saj na nasilje gledajo iz drugačnih perspektiv, okoliščin in izkušenj.

Precej učiteljev in staršev meni, da se večina učencev v šoli počuti dobro in varno. Učitelji v primerjavi s starši sicer menijo, da se več učencev v šoli počuti dobro in varno. Nekaj staršev pa tudi poroča, da se le manjšina učencev dobro in varno počuti v šoli. Starši, ki tako menijo, imajo verjetno otroka, ki se v šoli počuti slabo in manj varno in jim to tudi zaupa. Rezultati mnenja staršev in učiteljev se v precejšnji meri ujemajo z odgovori učencev o dobrem počutju v šoli.

Tako starši kot učitelji menijo, da je najpogostejša oblika nasilnega vedenja v šoli norčevanje (verbalno nasilje), sledijo pa mu izločitev iz skupine (psihično nasilje) in brcanje (fizično nasilje), podobno navaja že Rozman (2008). Velikokrat se po njihovem mnenju pojavljajo tudi otipavanje (spolno nasilje), tepež in pljuvanje (fizično nasilje). V vseh primerih, razen v primeru pljuvanja, so učitelji v primerjavi s starši več poročali o teh vedenjih. Mnenja staršev in učiteljev se velikokrat ujemajo s poročanjem učencev o vrstah nasilja med njimi. Starši še poročajo o precej visokem pojavu dajanja vzdevkov in uničevanju lastnine, spet verjetno zaradi vpogleda, ki ga imajo v teh situacijah. Manj se pojavljajo še grožnje in izsiljevanje, o katerih več poročajo starši, ter polivanje z vodo, ki ga bolj zaznavajo učitelji. Med učenci so po mnenju vseh udeležениh tako zelo različne vrste nasilja, največkrat verbalno, ki je po mojem mnenju tudi najlažje izvedljivo in ga je težko dokazati, zato ga tudi uporabljajo največkrat.

Učitelji in starši so precej različno delovali, ko jim je njihov učenec/otrok povedal, da je doživel nasilje. Učitelji so se največkrat pogovorili z vsemi sodelu-

jočimi, obvestili starše, zbirali informacije o dogodku, se pogovorili z nasilnim učencem in zahtevali, da svoje dejanje popravi. Starši pa so največkrat o nasilnem dogodku obveščali učitelje, se pogovorili s svojim otrokom, mu ponudili nasvet ali tolažbo, nekateri pa se tudi pogovorili z nasilnim učencem. Razlike med ukrepi staršev in učiteljev so seveda razumljive, saj vsak prevzema drugačno vlogo do učenca, ki je doživel nasilje. Učitelji so največkrat poskušali sami posredovati v primeru nasilnega dogodka, in sicer s pogovorom z (največkrat) vsemi sodelujočimi, prav tako pa so tudi obveščali starše, ki kažejo željo po sodelovanju z njimi. Ker ima po navadi vsak, ki je udeležen v nekem dogodku, svoj pogled na dogajanje, se učitelji želijo tudi čim bolj informirati, kaj se je v resnici zgodilo. Navajali so tudi pogost pogovor z nasilnim učencem. Starši obveščajo učitelje o nasilnih dogodkih, kar lahko nakazuje željo po sodelovanju s šolo ali pa željo, da se problem razreši v šoli. S svojimi otroki se pogovarjajo o dogodku in jim nekako želijo pomagati z nasvetom in/ali tolažbo. Nekateri se tudi pogovorijo z nasilnežem ali obvestijo njegove starše, kar bi tudi lahko nakazovalo dve želji - da problem razreši nasilen učenec oziroma njegovi starši ali pa da si pri reševanju problema želijo sodelovanja z drugo stranjo. Manj se je pojavilo tudi obveščanje policije, ki je verjetno prisotno v primerih, ko je bilo nasilje zelo hudo. Še vedno pa je veliko staršev poročalo, da take izkušnje še niso imeli in da še niso posredovali v takih primerih. Zanimiv je rezultat o obveščanju šolske svetovalne delavke, saj se je za to odločilo zelo malo staršev in malo več učiteljev. Učitelji se verjetno na šolsko svetovalno službo obrnejo v primerih, ki jih ne znajo rešiti sami oz. so težji ali nenavadni, starši pa se prej obrnejo na učitelje, s katerimi so tudi bolj v stiku (govornilne ure, roditeljski sestanki itd.).

Nasilje je torej najpogostejše ravno v tistih prostorih, kjer se učenci največ zadržujejo in kjer bi vedno moral biti vsaj eden od učiteljev.

Se pa ukrepi učiteljev in staršev precej bolj razlikujejo v primeru, ko je nasilen njihov učenec oziroma otrok. Učitelji v glavnem delujejo podobno kot v primeru, ko njihov učenec doživi nasilje. Pojavi se ukrep pogovora s staršem in učencem, ki je precej pogost. Manj učitelji dodelijo kazen. Večina staršev nima izkušnje, da bi bil njihov otrok nasilen, kar bi lahko tudi pomenilo, da za tako vedenje ne vedo, v glavnem pa se pogovarjajo s svojim otrokom, zahtevajo, da se opraviči ali mu dodelijo kazen. Tako učitelji kot starši se za reševanje nasilja v vseh primerih velikokrat pogovarjajo.

Učitelji in starši za preprečevanje nasilja v šoli največkrat predlagajo preventivne dejavnosti (npr. preventivne delavnice, okrogle mize, poučevanje, predavanja za starše, spodbujanje strpnosti, sprejemanje drugačnosti, nenasilna komunikacija). Nekaj je bilo predlogov tudi za jasne ukrepe, ki so bili bolj predlogi za vključi-

tev v vzgojni načrt. Manj so predlagali poostreitev nadzora, kaznovanje, pogovor, individualno obravnavo vsakega primera, soočanja in pa tega, da se učitelji že dovolj trudijo. Glede na to, da v veliko šolah po ZDA zaradi minulih strelskih pohodov uvajajo v šole detektorje kovin, varnostnike, pregledujejo omarice učencev ipd., še vedno ugotavljajo, da se nasilje zaradi teh ukrepov ni zmanjšalo (Canady 2000; CCJDP 1996; Mihalic idr. 2004; vse v Bliss idr. 2006; APA 1993, US Department of Health and Human Services 1994; Larson 1994; vse v Hyman in Perone 1998) Tudi če pogledamo rezultate te raziskave in Rozmanove (2008) lahko ugotovimo, da se največ nasilja dogaja na mestih, kjer se tudi učitelji najpogosteje zadržujejo, to je v učilnici, na hodniku itd. Nadzor potemtakem le ni tako učinkovit ukrep proti nasilju, kot bi si želeli. Zakaj je tako, bi si lahko razlagali na več načinov. Lahko da učitelji nekega vedenja niti ne prepoznajo kot nasilno, imajo različna merila, kaj je nasilje, morda pa so ob neuspehu pri obvladovanju, preprečevanju oz. obravnavi nasilja obupali. Po drugi strani bo izvajalec nasilja v vsakem primeru našel način, da svojo napetost sprost in bo lahko izkoristil vsak trenutek nepozornosti učitelja.

Preventivne dejavnosti so seveda največkrat dobrodošle. Predvsem bi predlagala socialne igre, ki temeljijo na pozitivnem doživljanju, na gradnji dobrih medosebnih odnosov in učenju prosocialnih veščin, pa tudi takšne, ki pri otrocih spodbujajo pozitivno samopodobo, sposobnost za konstruktivno agresivnost in kar ga opremlja za učinkovito reševanje stisk in raznih vrst stresa (Rozman 2008). Socialne igre in pogovori bi lahko bili izvedeni tako v razredu kot v posebnih skupinah, kamor bi se lahko vključevali učenci s podobnimi težavami. Tudi drugi preventivni ukrepi ne morejo škoditi (npr. varstvo in pomoč mlajšim učencem, vključevanje v razne dejavnosti, učenje konstruktivnega reševanja konfliktov itd.), seveda pa je treba spremljati njihove učinke. V preventivno delovanje je treba vključiti vse sodelujoče (šolski delavci, učenci, starši in okoliš), saj so se posredovanja, ki so vključevale širše okolje, izkazale za učinkovitejše (Albee in Gullotta 1997; v Culley idr. 2006).

Učitelji in starši se kar precej strinjajo s tem, kaj bi lahko starši naredili, da bi zmanjšali nasilje pri svojih otrocih. Oboji menijo, da bi bilo treba več časa posvetiti pogovoru z otrokom in nasploh preživeti več časa z njim ter otroka nenasilno vzgajati, podobno meni tudi Blissova s sodelavci (2006). Za učitelje, pa tudi za starše, je zelo pomembno sodelovanje med njimi, predlagajo tudi druge preventivne dejavnosti (podobno kot v zgornjih primerih), manj pa več kaznovanja in poostreitev nadzora. Nekaj staršev tudi meni, da preprečevanje nasilja pri njihovih otrocih v šoli ni njihova dolžnost.

Precej učiteljev in staršev meni, da se večina učencev v šoli počuti dobro in varno.

Učitelji največkrat predlagajo za ukrepanje ob nasilnem vedenju izvajanje družbenokoristnega dela (npr. pomoč delavcem šole, pomoč učencem, čiščenje, pospravljanje itd.), podobno menijo tudi starši. Oboji približno enako predlagajo tudi kaznovanje oziroma izrek vzgojnega ukrepa nasilnemu učencu. Starši, malo manj pa učitelji, predlagajo še pogovor in več sodelovanja z njimi. Učitelji dajejo prednost še restituciji (oblika vzgojnega ukrepanja, ki omogoča posamezniku, ki je s svojim ravnanjem povzročil materialno ali moralno škodo drugemu, skupini ali šoli, da to popravi (Chelsom Gossen 1993). Starši pa jo omenjajo manj, ker verjetno te vrste ukrepov ne poznajo dobro. Učitelji predlagajo še jasne meje, kaj je nasilno vedenje in postopke obravnave le-tega ter uporabo mediacije. Oboji velikokrat predlagajo »alternativne« ukrepe ob pojavu nasilja, še vedno pa je v njihovih mislih tudi kaznovanje oz. vzgojni ukrep kot ena od možnosti. Učitelji so podali več alternativnih ukrepov, saj so verjetno tudi bolj seznanjeni z drugimi možnostmi, ker se z nasiljem v šoli srečujejo vsak dan, več razmišljajo in preberejo o tej temi. Starši so podali tudi nekaj »drugih« možnosti (npr. opravičilo, ponovna uvedba ocene iz vedenja, opravičilo, uvedba vsakemu mlajšemu učencu starejšega skrbnika itd.), ki tudi nakazuje na njihovo razmišljanje o tej temi in motivacijo za iskanje drugačnih možnosti.

V primeru že izvedenega nasilja bi predlagala alternativne ukrepe reševanja (npr. restitucija, opravljanje družbenokoristnega dela, mediacija), kakor so velikokrat predlagali tudi starši in učitelji. Predstavitev metode reševanja konfliktov s pomočjo mediacije so učitelji na obeh seminarjih z navdušenjem sprejeli, zdaj pa bi bilo treba storiti prvi korak v izobraževanje mediatorjev - učencev in učiteljev. Sistem vzgojnih ukrepov, ki smo ga poznali do zdaj, po mojem mnenju ne zadoštuje več, saj bi se v primeru uspešnosti teh ukrepov nasilje že zmanjšalo, čeprav tako starši kot učitelji predlagajo strogo kaznovanje nasilnega vedenja.

Šola lahko veliko naredi pri preprečevanju nasilja. Predlagala bi vse ukrepe, ki sem jih v uvodu opisala kot tiste, za katere lahko poskrbi šola (po Pušnik 1999). Medosebni odnosi, stališče zaposlenih in predvsem vodstva šole do nasilja je tisto, ki velikokrat vpliva na pojav nasilja. Vse, kar se dogaja v zbornicah, pisarnah in hodnikih med zaposlenimi, se prenaša na učence. Na tem mestu bi izpostavila spoznanje ob pregledovanju rezultatov, in sicer ni noben od učiteljev napisal, da je najprej treba prepoznati nasilno vedenje pri sebi. Tako mnenje se ni pojavilo niti pri evalvaciji celotnega projekta. Ob tem sem dobila občutek, da učitelji o sebi menijo, da vse vedo, da se niti ne vprašajo več, ali so v neki situaciji ravnali pravilno. Po izkušnjah pa bi lahko rekla, da je njihovo vedenje velikokrat vprašljivo in tudi vsebuje verbalno nasilje ali pa samo ignoriranje >

nasilnega vedenja učencev. Trening, v okviru katerega se dva učitelja izmenjata obojestransko opazujeta, vadita in si tako oblikujeta svoje vedenje do problematičnih učencev (Tennstadt 1991; Dann 1997; oboje v Popp 2003) bi jim lahko prišlo zelo v pomoč.

Starši se dobro zavedajo svoje vloge pri preprečitvi pojava nasilja pri otroku, tako kot ugotavljajo že drugi raziskovalci (Bliss idr. 2006; Newport 1999; The Pew Research Center for the People and the Press 2000; oboje v Bliss idr. 2006). Poudarjajo nenasilno vzgojo, veliko pogovora, biti dober zgled in preživljanje časa z otrokom. Vprašanje je le, koliko od tega resnično udeležijo. Tudi učitelji menijo podobno, želijo si le več sodelovanja s starši. Nekateri starši potrebujejo pomoč pri ukrepanju, če je njihov otrok nasilen ali doživlja nasilje. V ta namen se je na šoli v šolskem letu 2007/2008 izvajala *Šola za starše*, ki pa so jo starši obiskali v zelo majhnem številu. Po navadi so sedeže v predavalnici napolnili učitelji, kar jim lahko štejemo zelo v prid. Šola za starše bi morala biti v nekem smislu obvezna, čeprav tudi to samo po sebi verjetno ne bi rešilo vseh problemov. Tako kot učitelji bi se tudi starši morali vedno znova spraševati, kaj s svojim vedenjem, čustvi in govorjenjem sporočajo otroku. Tudi sodelovanje z učitelji in šolsko svetovalno službo bi moralo biti pogostejše, samo kaj, ko se starši večinoma oglašijo šele takrat, ko se je nasilje že zgodilo. Starše bi morali na različne načine bolj pritegniti v šolsko dogajanje (npr. dnevi, ko pridejo starši v šolo in ves dan preživijo z otrokom v razredu, obvezne govorilne ure in roditeljski sestanki, skupine za starše - za samopomoč, izobraževalne, pogovorne itd.)

Največkrat se po mnenju vseh udeleženi vrstniško nasilje pojavlja v obliki verbalnega nasilja, v obsegu tudi do 20 odstotkov učencev, kar se ujema z ocenami drugih v Sloveniji in v tujini, kot npr. povzema Pušnik (1999). Glede na moje izkušnje z delom v svetovalni službi pa bi dodala, da je pojav nasilja v šoli še obsežnejši, saj učenci velikokrat neko nasilje niso prepoznali kot tako, čeprav bi ga sama definirala kot hudo nasilje. Ali smo postali premalo občutljivi na dogajanje? Se nam neka vedenja ne zdijo več nasilna, ampak samo še zabavna? Za začetek reševanja tega obsežnega problema bi izpostavila, da je potrebno zavedanje, kaj je nasilno dejanje/vedenje. O tej temi bi morali stalno potekati pogovori med učitelji in učenci, starši in otroci. Ob nasilnem vedenju bi bilo treba takoj reagirati, kot je menilo tudi nekaj staršev. Stvari, ki zastarajo, je nekoliko težje reševati, saj se izgubi tako spomin na dogodek kot zavzetost za reševanje.

Za konec

Pričujoča raziskava je ponovno potrdila, da se vrstniško nasilje dogaja v osnovnošolskem okolju, hkrati pa opozorila na to, da je preprečevanje nasilja v šoli dolgotrajen postopek, ki se ne pokaže v enem ali dveh šolskih letih. Pred uvedbo raznih programov je potreben podroben pregled stanja v šoli in okolici, predvsem pa trdna odločitev vsakega od sodelujočih odraslih, da bo v programu vztrajal, bil dosleden, ter začel pri sebi. Učenci oziroma otroci posnemajo le tisto, kar nekje vidijo, in le s svojim zgledom jim lahko pokažemo, kako je biti nenasilen, spoštljiv in v dobrih medosebnih odnosih.

Literatura

1. Bliss, M. J., Emshoff, J., Buck, C. A. in Cook, S. A. (2006). Parents' perceptions of causes and solutions for school violence: Implications for policy. *The Journal of Primary Prevention*, 27 (3), 265-280.
2. Bučar Ružman, A. (2004). *Nasilje in mladi*. Novo mesto: Klub mladinski center.
3. Chelsom Gossen, D. (1993). *Restitucija*. Radovljica: RIC
4. Culley, M. R., Conkling, M., Emshoff, J., Blakely, C. in Gorman, D. (2006). Environmental and contextual influences on school violence and its prevention. *The Journal of Primary Prevention*, 27(3), 217-227.
5. Hyman, I. A. in Perone, D. C. (1998). The other side of school violence: Educator policies and practices that may contribute to student misbehaviour. *Journal of School Psychology*, 36 (1), 7-27.
6. Globočnik, M. (1996). *Nasilniško obnašanje mladih* (magistrsko delo). FDV: Ljubljana.
7. Krall, H. (2003). Mladina in nasilje: teoretične koncepcije in perspektive pedagoškega ravnanja. *Sodobna pedagogika*, 54 (2), 10-25.
8. Mugnaioni Lešnik, D., Koren, A., Logaj, V. in Brejc, M. (2009). *Nasilje v šoli: Opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obravnavo*. Šola za ravnatelje: Kranj.
9. Nastran Ule, M. (1994). *Temelji socialne psihologije*. Znanstveno in publicistično središče: Ljubljana.
10. Ozer, E. J. (2006). Contextual effects in school-based violence prevention programs: A conceptual framework and empirical review. *The Journal of Primary Prevention*, 27(3), 315-340.
11. Popp, U. (2003). Nasilje v šoli in koncepti preprečevanja nasilja. *Sodobna pedagogika*, 54 (2), 26-41.
12. Pušnik, M. (1999). *Vrstniško nasilje v šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
13. Rozman, P. (2008). *Vrstniško nasilje v osnovni šoli: vpliv projekta ekologija medsebojnih odnosov na vrstniško nasilje med osnovnošolci*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.